

Nr 238.

Av herr **Molin** i Dombäcksmark, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skogsvårdsintressets beaktande vid uppgörande av planer för avdikningsanslagens användande m. m.

I premisserna till Kungl. Maj:ts förslag i statsverkspropositionens nionde huvudtitel, punkt 47, rörande höjning av det norrländska avdikningsanslaget, återfinnas några av Kungl. Maj:t tyvärr gillade principuttalanden av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och lantbruksstyrelsen med anledning av en skrivelse till Kungl. Maj:t från Västernorrlands läns landsting, vilka principuttalanden äro av den betänkliga art, att jag ej kunnat underlåta att på dem fästa Riksdagens synnerliga uppmärksamhet.

Min huvudanmärkning mot styrelsens uttalanden gäller den *skillnad* styrelserna velat uppdraga mellan begreppen dikning för frostländighetens minskande och dikning för skogsbörd. Styrelserna mena nu, att det norrländska avdikningsanslaget helt enkelt icke är avsett att i någon mån tjäna det skogliga intresset utan endast för uppodling av till åker eller äng lämplig jord eller minskning av frostländighet för närliggande bygd. Enligt min enkla syn på saken förefaller det obegripligt, att styrelserna ej förmått tänka sig den helt naturliga och nationalekonomiska kombinationen, att staten med sina anslag för frostländighetens minskande jämväl samtidigt kunde tillgodose det skogliga intresset. Staten har sannerligen ej råd att skilja på dessa saker, och på detta förhållande har Västernorrlands läns landsting i sin skrivelse velat fästa statsmakternas uppmärksamhet.

Sett från dessa synpunkter, måste det av herrar lantbruksingenjörer hittills praktiserade systemet att för åstadkommandet av frostminskning föreslå breda och djupa diken i de frostförande myrarnas mitt anses vara nationalekonomiskt oriktigt. Genom en sådan dikning, varigenom

Bihang till Riksdagens protokoll 1914. 4 saml. 109 häft. (Nr 238.)

myren ej torrlägges så pass, att ens skog kan växa, torde också frostminskning av tvivelaktigt värde kunna åstadkommas.

De kungliga styrelserna tyckas anse, att verklig frostminskning kan åstadkommas blott den hittills använda dikningsmetoden användes, varav skulle följa, att ändamålet med dikningen — minskandet av frostilländighet för närliggande bygd — skulle förfuskas eller omöjliggöras, därest dikningen utfördes så, att marken gjordes tjänlig till skogsbörd. Jag vågar tro, att de bägge kungliga styrelsernas herrar ledamöter kunna stå för slik åsikt. All praktisk erfarenhet torde tvärtom giva vid handen, att den *effektiva* frostminskningen först då åstadkommes, då den frostillörande marken göres produktiv för skogsbörd. Därmed är icke sagt, att avdikningen ej i och för sig verkar välgörande för omkringliggande bygd i detta syfte. Men det torde numera ej vara för tidigt, att staten vid anslagsgivandet jämväl fäster sig vid frostminskningens effektivitet. Utan överdrift torde kunna påstås, att det norrländska avdikningsanslaget hittills utgått företrädesvis i filantropiskt syfte och att statsmakternas intresse för dikningsproblemet, vars lösning dock är av oerhörd stor betydelse för landet, varit och är alltför ringa. Detta torde bero på svenskens kända och erkända brist på sinne och håg för ekonomiska ting.

De kungliga styrelsernas tal om täckdikning m. m. har i detta sammanhang ej den ringaste betydelse. Den sublimes tanken, att Väster-norrlands läns landsting med sitt krav på bättre användning av statsmedlen skulle menat fullständig torrläggning av myrmark till skogsbörd genom täckdikning, må stå för de kungliga styrelsernas egen räkning. Att på det sättet söka bortresonera den viktiga frågan: hur många, hur breda och hur djupa diken tarvas i ändamål att åstadkomma frostminskning och skogsbörd, synes mig minst sagt ovärdigt.

De kungliga styrelserna hava vidare låtit påskina, att Väster-norrlands läns landsting velat nedbringa kostnaderna för avdikningarna genom ofullständigare avdikning. Förhållandet är dock tvärtom. I likhet med landstinget anser jag, att anslaget bör användas så, att man för minsta möjliga kostnad erhåller den mest fullständiga avdikning. Jag menar nämligen, att för den kostnad, som nu nedlägges i breda och djupa diken, varigenom myren ej torrlägges i annan mån än å den uppkastade dikesjorden, skulle myren i de flesta fall kunna helt och hållet torrläggas med mindre diken, varigenom både frostminskning och skogsbörd kunde bliva en följd. Det förhållandet, att särskilda medel finnas för skogsdikning, torde ej böra stå i vägen för en förnuftig dikning

för frostländighetens minskande. Och inga medel för ändamålet äro överflödiga.

Huru i verklig mening *stor* denna fråga är torde framgå av följande i all korthet återgivna referat av ett anförande, som vid ärendets behandling i Västernorrlands läns landsting hölls av den kände industrimannen och nationalekonomen d:r Frans Kempe. Talaren meddelade bland annat, att enligt statistiken Norrland och Dalarne beräknas omfatta 25 millioner hektar, därav cirka 5 millioner hektar ovan skogsgränsen och sålunda ej i vidare mån användbara. Vidare hade antagits, att 3 millioner hektar omfatta kala berg vid kusten samt sjöar och vattendrag. Det återstår då 17 millioner hektar. Talaren hade genom utförda arbeten på skogar i södra Västerbotten och i norra Ångermanland funnit, att omkring 43 procent av arealen utgöras av försumpad mark, som i denna del av Norrland kan göras produktiv. Om man utgår från denna erfarenhet och tillämpar den på de 17 millioner hektar, som förut omnämnts, så innebär det, att omkring 7 millioner av nu improduktiv mark skulle kunna sättas i produktivt skick. Talaren hade ock låtit på Hemsön utföra omfattande experiment och beräkningar rörande skogens kubiktillväxt på myrmarker. Därvid hade visat sig, att tillväxten utgjorde 13 à 14 kubikmeter på den ena och 17 kubikmeter på den andra myrmarken per hektar och år. Detta är något alldeles överdådigt. Men om ej ett sådant resultat i medeltal kan nås, så kan man dock med säkerhet komma till 5 kubikmeter per hektar i tillväxt eller på de 7 millioner hektar tillhoppa 35 millioner kubikmeter. Vi använda nu 15 millioner kubikmeter; läggas därtill de 35 millionerna, så ha vi att räkna med 50 millioner kubikmeter för export.

Det går inte, säger man. Talaren ville som replik mot ett sådant påstående erinra om, att då Tacitus beskrev Tyskland, var detta ett land av träsk och moras, och vi veta, att Teutoburgerskogen varit av samma beskaffenhet. Då man nu reser i Tyskland, ser man intet av allt detta. Landet är odlat och väl planerat. Vad har orsakat förändringen? Det är torrläggningsarbeten. Men vi behöva ej gå till Tyskland för att få bevis. Å en karta från 1600-talet över Uppland angivas stora trakter av landskapet såsom myrmarker. Nu åter äro dessa marker fina åkerjordar, som innehålla lermylla, och knappast någon vet, att trakterna en gång varit myrmarker. Man har dikat ut alla sorters myrar och fått resultat på alla ställen, där torrläggning ägt rum. Det är alltså en torrläggningsfråga, som ej bör lösas för långsamt. Vår tid kräver arbete. I detta fall finnes det särskilt en stor orsak att raska på, ty vårt land har så stora utländska skulder och vi ha ej

annat att betala med än våra exportvaror. Därför är det nödvändigt, att vi sätta våra improduktiva marker i skick. Det har, som bekant, företagits en massa frostlandsutdikningar i Norrland. Dikningarna ha i regel skett genom att på myrmarkens djupaste ställe draga fram en stor grav, en ofta oriktig utdikning, och därför har den ej heller lyckats. Men den har kostat mycket pengar. Nu användes denna metod av herrar lantbruksingenjörer för sådan mark, som skall bära skog likaväl som för myrar, avsedda till åkerjord. Det är felaktigt. Det gäller att anpassa dikningen efter det ändamål, marken skall tjäna och efter sluttningsförhållandena, varpå talaren gav närmare exempel, hämtade från egna erfarenheter vid utdikningar bland annat av en myrmark på 4,000 tunnland, ett arbete, som pågått i 10 år. Talaren gav även exempel på att för myrmarkers ställande i produktivt skick så kallad krondikning blir avsevärt dyrare trots statsanslaget, än om man dikar förnuftigt och bekostar dikningen själv.

Ansökningar om statsbidrag till dikningsföretag ligga inne till ett belopp av innemot 10 millioner kronor, och staten har att lämna 4,800,000. Det borde ligga i statsverkets intresse att öka beloppet, så att anslagen inom rimlig tid kunna beviljas. Detta bör desto hellre kunna göras, som statsbidrag numera för ifrågavarande ändamål ej utbetalas till bolag utan endast till enskilda. Denna avdikningsfråga vore enligt talarens mening *en av de viktigaste av landets spörsmål*, och därför hade han velat närmare ange sin ställning till densamma, så mycket mer som han varit med om att tillstyrka en framställning från landstinget till Kungl. Maj:t berörande densamma.

Enligt uppgifter, som jag lyckats anskaffa, har Mo & Domsjö aktiebolag, i vilket d:r Frans Kempe är en av huvuddelägarne, från och med 1897 till och med 1912 dikat ej mindre än 878 mil för en kostnad av 1,806,000 kronor eller för 20,5 öre per löpmeter. Att dessa dikningar skett efter ekonomiska principer, att de torrlagt myrarna och försatt improduktiv mark till produktiv sådan, därom kan man vara förvissad. Och ingen torde heller kunna förneka, att dessa dikningar, som företrädesvis avsett skogskultur, i fråga om frostminskning för närliggande bygd äro av lägre valör än de dikningar, som uteslutande avsett att minska frostländigheten enligt herrar lantbruksingenjörers kända recept.

Jag är olyckligtvis i saknad av nödig statistik för att kunna belysa hur kostnaderna för så kallad krondikning ställer sig i medeltal per löpmeter, men med den kännedom jag har om dessa dikningar ute i bygderna är jag förvissad om att kostnaderna snarare överstiga än understiga 1 krona per löpmeter. Och ändå är effekten i torrläggningshän-

seende den sämsta möjliga, varmed givetvis också följer, att frostminskningen för närliggande bygd blir liten eller ringa. Om frostdikningsproblemet tvista de lärda. Meteorologerna påstå, att dikning icke inverkar på temperaturförhållandena, under det den praktiska erfarenhetens män samstämmigt intyga, att dikningen minskar frostländighet. Det är högst sannolikt, att bägge parterna ha rätt så tillvida att frostländighetens minskande genom avdikning icke beror på temperaturförhållandena utan på den genom avdikningarna minskade fuktigheten, växtcellernas ökade motståndskraft etc. Vetenskapsmännen må säga vad som helst, faktum står kvar, att dikningarna äro till ovärderlig nytta mot frosten. Det kunde då tyckas som närmare undersökningar för problemets lösande vore överflödiga åtminstone i praktiskt hänseende. Men så lättvindigt får dock saken ej tagas. Om vetenskapen skulle lyckas lösa den kinkiga frågan: Vilka naturkrafter, som framlockas genom avdikning av myrmarker, skulle därmed helt säkert givas riktlinjer av högt och oskattbart värde för huru dikningarna böra verkställas så att största möjliga effektivitet kan vinnas. Denna frågas lösning anser jag vara av oerhört stor nationalekonomisk betydelse.

Det är helt enkelt bedrövligt, att vårt beprisade kultursamhälle ännu saknar varje som helst kunskap i detta viktiga ämne. Är det en dag för tidigt, att spørsmålet utredes? Våra vetenskapsmän, som statsmakterna så offervilligt underhålla, borde ju förr dess hellre gripa sig an med frågans lösning. För detta skulle de säkerligen förtjäna nationell tack i högre grad än för lärda avhandlingar om — insekter och skalbaggar i främmande länder.

Till problemet hörer jämväl: Hur många, hur djupa och hur breda böra dikena vara å olika myrar och mossar för att bereda största möjliga trevnad och växtkraft åt olika växt- och trädslag? Våra kulturväxter och skogsträd behöva en viss grad av fuktighet för att trivas och växa. Vi veta egentligen ingenting om den saken heller. Det gäller då att avpassa dikningen så, att det varken dikas för mycket eller för litet. Varje ytterlighet är onyttig och kostar pengar direkt eller indirekt. Med tanke på de oändliga vidder, som böra dikas, kan varje litet missgrepp kosta millioner, och detta icke blott i fråga om själva dikningskostnaderna utan också vad beträffar effektiviteten i fråga om frostminskningen och i fråga om den avdikade markens produktivitet.

Vid 1908 års riksdag begärde Kungl. Maj:t, att Riksdagen måtte bevilja medel för undersökning av detta spørsmål, men som Första kammaren avslög äskandet, förföll frågan. Kungl. Maj:ts proposition, statsutskottets utlåtande samt den i kamrarna förda debatten äro i sitt slag

synnerligen intressanta aktstycken. Såsom allmänt omdöme torde kunna sägas, att frågan om frostländigheten vid sagda års riksdag ej låg på alldeles rätt bog. Av statsutskottets utlåtande och debatterna synes nämligen framgå, att man i allmänhet fattat saken så, att undersökningen gällde blott och bart att konstatera, huruvida dikningen inverkade på frostländigheten, med andra ord, att på vetenskapligt sätt söka slita tvisten mellan dem som påstodo att dikningen ej inverkade något i det avsende och dem som av praktisk erfarenhet visste, att dikningarna ägde förmåga att minska frostfaran. I likhet med motståndarne till den föreslagna undersökningen finner jag, att en undersökning i enbart detta syfte vore skäligen onödig.

Hade den vetenskapliga kommissionens uppgift närmare precicerats och uppdraget utmynnat i kravet att få de ovan framlagda frågorna besvarade, torde motståndet väsentligen minskats och frågan varit bragt i hamn, så att vi nu vetat något.

Då jag nu dristar mig återupptaga denna fråga, vill jag bestämt understryka, att tyngdpunkten i det utredningsarbete, som eventuellt kan komma till stånd, bör ligga på det växtfysiologiska området. Detta, som är själva kärnan i det hela, blef 1908 alldeles förbisett. Om utredningen ej går i den riktningen att söka skingra allas vår beklagliga okunnighet i fråga om växtfysiologiens förhållande till dikningen, blir utredningen åtminstone praktiskt värdelös. Att denna synpunkt ej kommit till sin rätt år 1908 framgår företrädesvis av den omständigheten, att meningen ej syntes vara att låta någon vetenskapligt utbildad växtfysiolog deltaga i det planerade utredningsarbetet.

Med detta krav på utredning av dikningsproblemet har jag ingalunda velat lägga stenar i vägen för den av Kungl. Maj:t äskade ökningen av det norrländska avdikningsanslaget. För ökningen av anslaget finnas så många och starka skäl, att närmare ordande därom är alldeles överflödigt. Riksdagen måste löpa linan ut och tillgodose de auslagskrav, som sedan länge legat inne. Att beträffande dessa inneliggande ansökningar framställa nya fordringar utöver dem, som återfinnas i de allmänna villkoren för statsanslagets utbekommande, vore i högsta grad olyckligt. Företagsamheten skulle avtyna eller avstanna och dyrbar tid skulle förspillas. Men däremot torde kunna ifrågasättas, om Riksdagen anser sig kunna för framtiden fortsätta med anslagsgivande efter hittills gällande grunder. Till övervägande måste upptagas frågan, huruvida ej de arbetsplaner, som *hädaneft* komma att uppgöras av lantbruksingenjörna, borde tills vidare och intill dess frostdikningsproblemet på ett tillfredsställande sätt blir löst, borde utarbetas

efter andra principer än nu är fallet, särskilt beträffande de dikningar, som avse frostminskning för närliggande bygd. Jag menar, att *ensidigheten* att uteslutande taga hänsyn till frostminskningen borde ersättas med *vidsyntheten* att tillgodose *bägge de med varandra så intimt sammanhängande ändamålen, frostminskning och skogsbörd*. Ett uttalande från Riksdagen i den riktningen torde i sinom tid vara till fyllest. Ej ens ett ords ändring i kungl. kungörelsen av den 31 december 1912 torde vara erforderligt. Frågan gäller ju blott, att Riksdagen vid lämpligt tillfälle till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens och lantbruksstyrelsens efter rättelse tolkar uttrycket »minskning av frostländighet för närliggande bygd», så att orden i fråga ej hindra *skogsintresset* att komma till sin rätt vid frostdikningsplanernas uppgörande.

Vad här ovan anförts rörande norrländska avdikningsanslaget, gäller i tillämpliga delar även för allmänna avdikningsanslaget, beträffande vilket vederbörande nog ej torde tillämpa några avvikande principer.

På grund av vad jag sålunda anført hemställes,

att Andra kammaren för sin del måtte besluta, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

1:o) att Kungl. Maj:t täckes tillse vilka åtgärder lämpligen må kunna vidtagas i syfte att vid de planer, som av vederbörande lantbruksingenjörer uppgöras för erhållande av bidrag från de nu utgående avdikningsanslagen, skogsvårdsintresset må bliva mera, än som nu sker, beaktat, och

2:o) att Kungl. Maj:t desslikes ville gå i författning om utarbetandet och framläggandet av en plan för en vetenskaplig, företrädesvis växtfysiologisk, undersökning av frostdikningsproblemet.

Stockholm den 2 februari 1914.

Emil Molin,
Dombäcksmark.